

Koncepce rozvoje veřejných prostranství **pražských sídlišť**

Formulace základního přístupu

Koncepce rozvoje veřejných prostranství pražských sídlišť

Formulace základního přístupu

Pracovní verze 05/2015

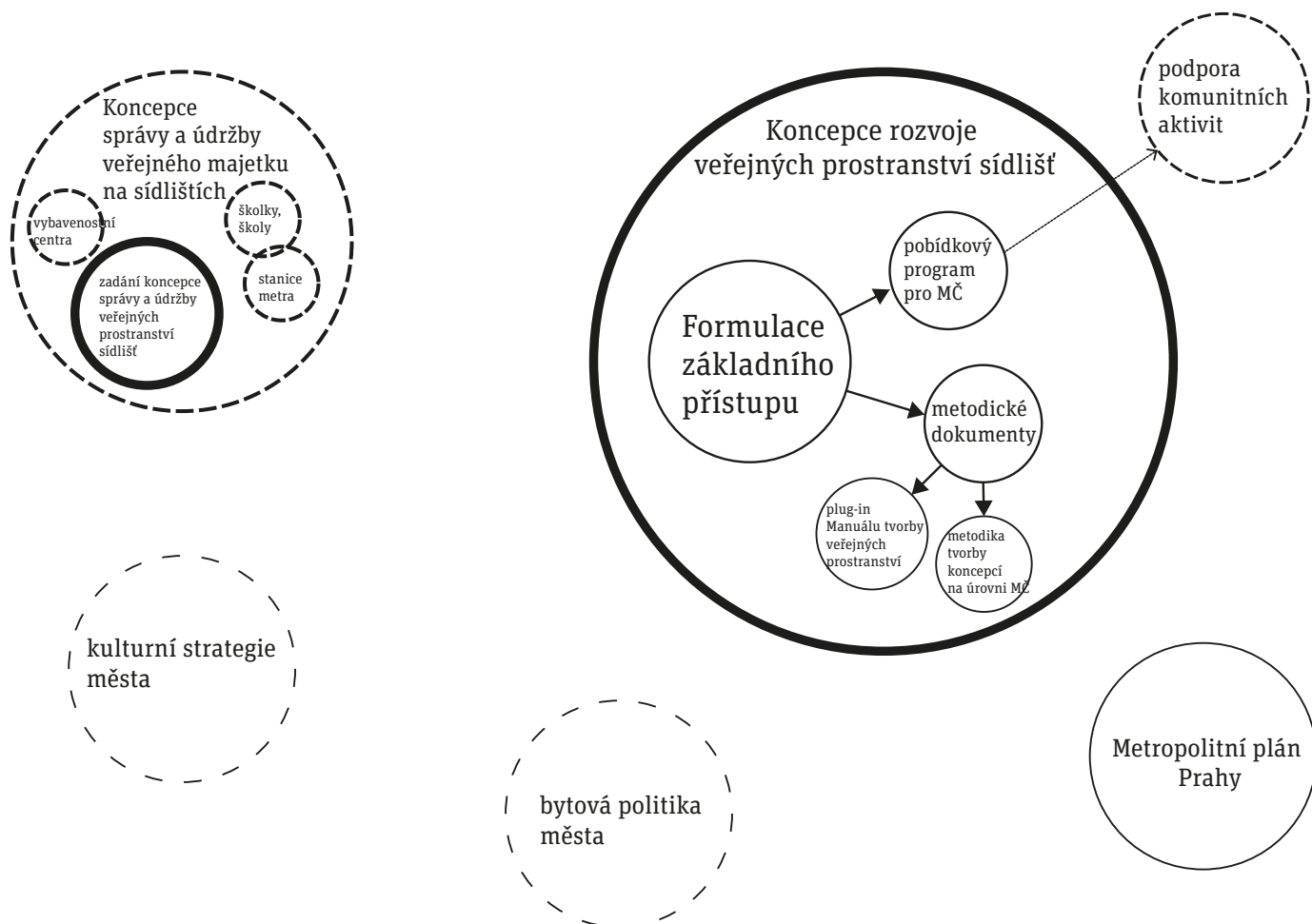
Struktura dokumentu

část I.	O Koncepci rozvoje veřejných prostranství pražských sídlišť
část II.	Formulace základního přístupu k rozvoji veřejných prostranství na sídlištích

Obsah

I. O Koncepci rozvoje veřejných prostranství pražských sídlišť	1
II. Formulace základního přístupu k rozvoji veřejných prostranství na sídlištích	3
<u>a. Vize vs. realita aneb historie pražských sídlišť z hlediska veřejného prostoru</u>	7
<u>b. Deset aspektů veřejného prostoru sídlišť - principy celostního přístupu</u>	13
1. Bydlení	14
2. Dopravní infrastruktura	15
3. Technická infrastruktura	16
4. Zelená infrastruktura	17
5. Sociální infrastruktura	18
6. Majetkoprávní vztahy a správa	19
7. Vztah sídliště a města/krajiny	20
8. Vztah sídliště a centra města	21
9. Paměť	22
10. Obraz sídliště	23
<u>Bibliografie a zdroje</u>	25

I. 0 Konceptci rozvoje veřejných prostranství pražských sídlišť

Struktura a přesahy Konceptu rozvoje veřejných prostranství pražských sídlišť

O Konceptu rozvoje veřejných prostranství pražských sídlišť

Koncepce rozvoje veřejných prostranství pražských sídlišť (dále jen Koncepce) je souhrnem dokumentů a aktivit, jejichž cílem je postupně zlepšovat kvalitu veřejných prostranství a optimalizovat související procesy.

Vztah Koncepce a Metropolitního plánu

Koncepce rozvoje veřejných prostranství by měla navazovat na nový Metropolitní plán a rozvíjet jej v podrobnosti veřejných prostranství. Vzhledem k širokému záběru, který vyplývá z podstaty veřejného prostoru, by se Koncepce měla zabývat i tématy, která jsou mimo agendu územního plánování. Zahrne otázky investic, správy, údržby i návrhy možných postupů vedoucích k realizaci vytyčených cílů.

Na co Koncepce navazuje

- Regenerace pražských sídlišť, ÚRM, 2002 (Analýza pražských sídlišť, Doporučené urbanistické zásady a regulace regenerace sídlišť - vyhodnocení přístupu po 10ti letech)
- Koncept odůvodnění metropolitního plánu, IPR, 2014 (Hranice města a lokality, Paradigma a zlaté pravidlo, Předurčený plán, Poměr řádu a chaosu, Zelená infrastruktura)
- Nový strategický rámec pro Prahu IPR, 2014 (Strategické cíle: živé a soudržné město, fyzicky přístupné a propojené město, funkční a esteticky kvalitní město, chytře a transparentně spravované město)
- Návrh strategie rozvoje veřejných prostranství, IPR, 2014 (Význam a smysl veřejných prostranství, kritéria kvality veřejných prostranství, Základní teze nástrojů)
- Manuál tvorby veřejných prostranství, IPR 2014 (Typologie, Specifické formy veřejných prostranství, Veřejná prostranství sídlišť)
- Metodika zadávání územních plánů, FA ČVUT, 2014, Specifika modernistických sídlišť z hlediska územního plánování (Je sídliště specifické ve vztahu k městu/plánu/zadání?, Jaké jsou nástroje regenerace a jsou tyto nástroje aplikovatelné v plánu?)
- Analýza vývoje sociální struktury velkých pražských sídlišť mezi lety 2001 a 2011, IPR 2015

Východiska a předpoklady pro koncepci

- Jednotlivá sídliště se navzájem odlišují prostorovými vztahy i stavem a vývojem sociální struktury, proto třeba počítat s lokálními odlišnostmi, ne pouze aplikovat plošný přístup.
- Sídlíště jsou ucelenou a řešenou urbanistickou strukturou a jako taková jsou posuzována jako stabilizovaná část města.
- Oproti vývoji v západoevropských zemích nedošla pražská sídliště do fáze totálního úpadku, nedošlo k nějaké

razantní změně ve vývoji, kolapsu, který by vyžadoval okamžité řešení.

- Veřejná prostranství mají být primárně rozvíjena tam, kde je stabilizovaná urbanistická struktura.
- Další výstavba by měla probíhat přednostně na plochách určených k výstavbě původní koncepcí nebo na degradovaných transformačních plochách.
- Změna prostorové struktury sídlišť nemůže proběhnout bez společenské dohody.
- Vegetační prvky („zeleň“) jsou nejrozšířenější/ obecně platnou hodnotou prostředí sídlišť.
- Veřejná prostranství jsou hlavní složkou ovlivňující kvalitu prostředí sídlišť.
- Z důvodu neexistence shody na přístupu k rozvoji a využití sídlišť by měla být jejich veřejná prostranství co nejvíce flexibilní.
- Veřejná prostranství sídlišť musí být primárně rozvíjena pomocí jednoduchých nenáročných prostředků. Jde například o účinnější uplatnění stávajících standardních nástrojů.
- Každá plocha by měla mít svého správce, který je jí na dosah a zná potřeby a problémy v daném místě.

Základní obecné cíle koncepce

V první řadě je třeba sídliště destigmatizovat, to znamená uvědomit si, jakou roli hrají v rámci města, a přestat je vnímat pouze jako dožívající relikt socialismu. Na sídlišťích výrazně převažují nezastavěné plochy veřejného prostoru, což má mj. za následek nečitelnost, neuchopitelnost prostředí. Ztráta orientace se neprojevuje pouze doslovně ve fyzickém prostoru, ale je patrná i v rovině procesní.

Má-li být prostředí sídlišť atraktivním a plnohodnotným místem k životu - „dobrou adresou“, musí být i prostředí mezi již z velké části regenerovanými domy, kvalitní. Obecným cílem je najít způsob, jak efektivně veřejná prostranství sídlišť spravovat, opravovat a upravovat tak, aby se do budoucna udržel standard, lépe však zvýšila kvalita těchto obytných celků. Zvýšení čitelnosti prostředí v nejobecnějším slova smyslu se tak stává jednou ze základních podmínek budoucího kvalitního rozvoje.

Ekonomicky a organizačně náročným transformacím, vyvolaných zřetelnou potřebou, by měla předcházet snaha o nalezení způsobu, jak navyšovat a udržovat kvalitu prostředí dostupnými prostředky a způsoby. Otázkou je, do jaké míry a kde lze prostředí zlepšovat pouze nástroji tvorby krajiny a parteru, a kde už tyto nástroje nepostačují.

Koncepce by měla deklarovat a rozvíjet názor města k problematice veřejného prostoru pražských sídlišť založený na celostním přístupu k plánování a organizaci města.

Formulace základního přístupu

Tato brožura je prvním uceleným výstupem Koncepce, jehož ambicí je shrnout, dále strukturovat a rozvíjet zásadní názory, předpoklady a poznatky, které se dotýkají prostředí pražských sídlišť. Jedná se také o shrnutí základních problémů a snahu o rozklíčování jejich příčin. Brožura by měla posloužit jako podklad pro navazující mezioborovou debatu a nabídnout tak prostor ke spolupráci s místními samosprávami, místními aktéry, odborníky a dalšími zainteresovanými subjekty s cílem získat potřebnou kritiku, případně nové podněty a dobrat se společné dohody nad hodnotami, které je třeba podporovat a rozvíjet.

*„Tak jako v tradičním městě jsou fasády domů z velké části tím,
co tvoří charakter prostředí, plní veřejný prostor stejnou roli v
modernistickém městě.“
(M4 Architekti, 2014)*

II.

**Formulace
základního přístupu**

a. Vize vs. realita

aneb historie pražských sídlišť z hlediska veřejného prostoru

Co je a co není sídliště pro účely tohoto dokumentu

Termín modernistické město zahrnuje obecně typ urbánní struktury obepínající jádro města, který neodpovídá kompaktní blokové struktuře města. Pojmem modernistické sídliště (dále jen sídliště) je pro účely tohoto dokumentu chápán obytný soubor z druhé poloviny 20. stol. s vícepodlažními objekty realizovanými jednotnou průmyslovou technologií (panelové) výstavby, navržený a projektovaný jako jeden kompoziční celek, stavěný zpravidla na volných nezastavěných plochách k tomuto účelu zvolených.

Strukturou zastavění se sídliště liší od tradičního kompaktního města. Stavební čára jednotlivých domů ustupuje od uliční čáry (hranice komunikace) natolik, že už komplex nelze číst a regulovat jako tradiční blokovou strukturu kompaktního města. Jedná se o rozvolněnou zástavbu, kompozici hmot ve volném prostoru parku s cestami pro pěší a komunikacemi pro motorovou dopravu.

„Je zřejmé, že pojem sídliště obsahuje určité pejorativní zabarvení, které ho odlišuje například od pojmu sídlo. Toto zabarvení je způsobeno tím, že se pod pojmem sídliště v běžné řeči rozumí soustředění většího počtu v podstatě stejných nebo podobných obytných budov.“

Pro naši potřebu jsme proto za sídliště považovali poměrně velké nové obytné celky postavené podle určité jednotné koncepce a s použitím převážně jednoho stavebně typizovaného objektu. Způsobem zastavění se liší od staršího ulicového typu městských čtvrtí.

Většinou, avšak ne vždy, jsou sídliště na okraji měst nebo obcí.“
(Jiří Musil, 1985)

Soubor označitelný jako sídliště má zpravidla vlastní pojmenování - vžitý, běžně užívaný místopisný název pro celek, tzn. lze jej bez problémů nazývat (např. sídliště Řepy, sídliště Černý Most).

Panelová sídliště tvoří téměř 40% pražského bytového fondu, v letech 1971 - 1990 bylo formou komplexní bytové výstavby (KBV) postaveno téměř 85% všech nových bytů.

Přesto, že mnohé nové (tj. po r. 89) obytné celky vykazují obdobné problémy jako modernistická sídliště, neb vycházejí z již zažitých principů, jejich problémy tkví také v odlišných okolnostech jejich vzniku (tržní hospodářství) a Koncepce se jim proto (zatím) nevěnuje.

Vize versus realita

Klíčem k nalezení obecné shody nad řešením problému, je nalézt společnou shodu nad příčinou problému.
(Joop de Haan, 2014)

Veřejná prostranství jsou komplexní složkou města, na jejíž podobě se podílí mnoho faktorů. Většina zjevných nedostatků má kořeny hluboko v procesu plánování, tvorby a údržby a jejich řešení je tak často složitější, než se na první pohled může zdát. Obecné problémy veřejných prostranství sídlišť jsou zakořeněny v samotné podstatě sídlišť, v okolnostech jejich vzniku a následného vývoje. Ponecháme-li stranou ta sídliště, jež vykazovala již ve fázi návrhu výrazné nedostatky, lze v zásadě obecné problémy zjednodušit a rozdělit do dvou typů. Na ty, jejichž příčinou je rozpor mezi původní vizí autorů a její realizovanou, reálnou podobou, a ty, které jsou spojeny se změnou politicko-spoločenského režimu po roce 89.

Z původních ilustrací projektu, dobových vizualizací, lze číst, že cílem autorů studií sídlišť byla fungující, bezpečná, živá veřejná prostranství, zdravé prostředí, bydlení v zeleni pro všechny. Tendence k funkční segregaci se však neprojevila jen v myšlenkách o ideálním způsobu rozvržení měst, ale promítla se do způsobu jeho plánování, do způsobu jeho tvorby. Sektorové centralizované plánování, specializace jednotlivých profesí principiálně znemožnily a znemožňují vytvářet integrované prostředí. S následky tohoto přístupu se potýkáme dodnes.

Dalším limitem realizace všech aspektů původních návrhů byla kontrola státu a nedostatek financí, které byly zpravidla vyčerpány na nákladné zavedení infrastruktury. V neposlední řadě samozřejmě omezení technologická, nedostatek materiálů apod. Z tohoto důvodu lze mnoho původních návrhů nazvat utopistickými, neboť v podstatě nebyly realizovatelné.

Výše uvedené problémy jsou obecné, společné, ale na druhou stranu každé sídliště je jiné, což souvisí jak s lokálními podmínkami konkrétního místa, tak také s tím, že každé je autorským počinem. V různorodosti charakteru a kvality se dá vysledovat i odlišný přístup k tvorbě veřejného prostoru. Především v kontextu různých východisek tvorby, která souvisí s obdobím, ve kterém sídliště vznikala.

Poválečná sídliště i první „experimentální“ soubory let 60. vznikaly v příznivé vzdálenosti od centra, na tzv. městských prolukách (Urbanistická kompozice Jihozápadního města v Praze, Ivo Oberstein.) Dnes je vnímáme jako přirozenou, charakterově odlišnou součást města. Nedošlo k výrazným deformacím vysoutěžených návrhů během realizace.

Kvalitní návrh prostorové struktury např. Invalidovny, Malešic, Krče, Ďáblic nebo Spořilova zajistil poměrně smysluplnou organizaci ploch a tudíž i vhodné podmínky pro jejich údržbu a tedy i dlouhodobou udržitelnost. Střídmé měřítko jednotlivých celků napomáhá uchopitelnosti a orientaci ve veřejném prostoru.

Další desetiletí jsou spojena s výstavbou rozsáhlých celků, které se díky své náročnosti potýkaly s mnoha problémy. Typickým příkladem je Jižní Město I., kdy v důsledku kombinace různých faktorů (nedostatek financí, omezenost standardních a nedostupnost atypických materiálů, nedostatečná koordinace, politický tlak shora - navyšování kapacit apod.) došlo k rozložení původních idejí a k zásadním změnám řešení urbanistické struktury (včetně nedostavby center apod.), které se promítly jak na chaotickém uspořádání veřejného prostoru, tak i na kvalitě detailu, včetně nerealizování většiny navržených krajinářských a parterových úprav.

V druhé polovině 80. let bylo venkovnímu prostředí sídlišť věnováno o něco více energie. Do nejmladších sídlišť (např. Barrandov) se již promítly humanizační trendy postmoderní éry, které se projevíly návratem ke znakům tradičního města jak v samotném uspořádání zástavby do ulic a náměstí, tak v detailech veřejných prostranství.

Milníkem ve vývoji pražských sídlišť je rok 1989 a přechod k tržnímu hospodářství. Pozemky původního katastru polností, které zde byly před výstavbou sídlišť, jsou navráceny restituentům, a tak dochází k podivuhodným situacím, kdy se část veřejného prostoru sídliště ve stopě původního lánu dostává do soukromého vlastnictví. Některé pozemky jsou nekonceptně z rukou města dále odprodávány soukromým investorům. Tyto tzv. „plomby“ tak mnohdy znemožňují jakýkoliv další rozvoj.

Na jedné straně jsou sídliště hanlivě nazývána „králíkárnami“ socialismu, na druhé straně se byty privatizují a obyvatelé tak získávají nový status. Postupně se rekonstruují panelové domy, i jednotlivé byty, dalo by se hovořit o určité stabilizaci kvality bydlení v tom nejužším slova smyslu. S privatizací ovšem také město ztrácí svůj přímý vliv nad rozhodováním o budoucnosti sídlišť.

Současná situace

Obraz sídlišť se během posledních let změnil. Po období, které se dá charakterizovat privatizací a následnou obnovou, rekonstrukcemi sídlištního bytového fondu, která je z vnějšku patrná především zateplenými, pestrobarevnými fasádami, přichází období, kdy se požadavek na zkvalitnění přirozeně přesouvá z paneláků ven, do veřejného prostoru. Obecně lze tvrdit, že v současné době je veřejné správe na mnoha úrovních zřejmé, že součástí životního prostředí sídlišť je také jeho veřejný prostor, a pro dosažení určité kvality a konkurenceschopnosti tohoto typu bydlení je nutné do veřejných prostranství investovat. Zejména městské části, na jejichž území se nachází velká sídliště, pomalu přistupují k tvorbě různorodých strategií. To se často týká reakcí na stávající mnohdy neutěšený stav sídlištního prostředí (tzn. na ten rozporuplný důsledek aplikace modernistických idejí). Nedochozí zde však například k výrazným investičním akcím typu rekonstrukce tramvajové trati. Změny bývají spojené s adaptací na bezbariérovost, s úpravami nekonfliktních míst (vnitrobloky) nebo se zajištěním více parkovacích míst. Podobně dochází k postupné obnově technické infrastruktury, zpravidla však nikoliv koncepčně, tj. koordinovaně a s cílem kultivovat minimálně širší oblast zásahu, ale partikulárně s cílem zprovoznit nebo rekonstruovat dílčí část sítě.

Humanizační přístup inspirovaný i zahraničními příklady revitalizací se objevuje v koncepčních materiálech pro hl.m. Prahu v tzv. Regeneraci pražských sídlišť z r. 2002, kterou vytvořil kolektiv tehdejšího ÚRM, a která se mimo jiné zaměřuje i na kvalitu veřejných prostranství. Jejím základním cílem bylo vyhodnotit potenciál jednotlivých pražských sídlišť. Vytvořit městské nebo městu podobné prostory a sídliště oživit drobnou architekturou, využitím

parteru a vylepšením samotných objektů. Současně je zde patrná snaha o hledání cesty, jak sídliště „zahustit“, a tak přiblížit ideálu kompaktního města.

Tyto procesy lze chápat jako zdroj informací o tom, kam se současná situace ubírá, co stávající stav a za jakých podmínek umožňuje. Mnohé přístupy jsou inspirativní, ale všechny tyto úpravy, bez ohledu na měřítko, jsou často fragmentární, tzn. jsou implementovány bez vědomí celku, nebo bez možnosti vědomí celku zahrnout. Stále chybí pochopení podstaty a komplexní uchopení fenoménu sídliště. Dílčí úpravy obecně nejsou špatné, ale měly by být součástí plánu či koncepce o směřování sídliště.

Nejintenzivněji se sídliště řeší v rovině odborné a akademické. Vznikají granty na osvětu a výzkumné práce, realizují se výstavy a vydávají se knihy z iniciativy zainteresovaných kunsthistoriků. Z hodnocení sídlišť postupně krystalizují hodnoty, které přetrvávají, a odůvodňují tak sídliště jako etapu v historickém vývoji města.

Celkově schází základní rámec uvažování, nad kterým by panovala obecná shoda, základní rámec jako opora všem revitalizačním snahám, který by se zaměřil zejména na udržitelnost sídlištních celků a ochranu stávajících hodnot, mezi které patří například benefit vycházející z původní myšlenky sídlišť bydlení v parku, v krajině, ve volném prostoru.

Typickým problémem sídlišť je rozpor mezi původní ideou - vizí a realitou. Autoři měli představu integrovaného prostředí, komfortního bydlení ve zdravém prostředí pro všechny.

*Návrh podrobného územního plánu sídliště Ďáblice
(1963)*

Výsledkem však mnohdy není to prostředí podobné výše vyobrazené vizualizaci, ale prostředí, které má mnoho specifických problémů oproti tradičnímu městu. Kromě často citovaných nedostatků jako např. monofunkčnost a monotónnost mezi významné problémy patří také stigmatizace a absence společně sdílené vize o dalším směřování sídliště, o cílovém stavu a využití veřejného prostoru.

*Sídliště Libuš
(2014)*

*Invalidovna
(1960 - 65)*

*Jihozápadní Město
(1979 - 93)*

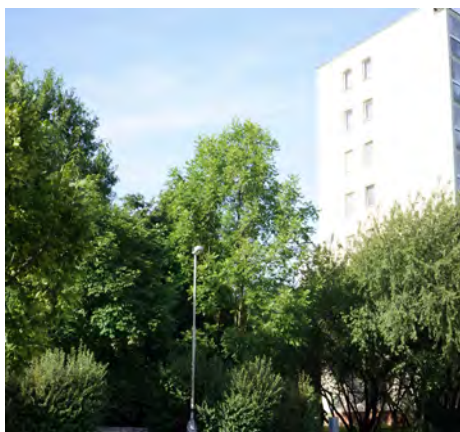
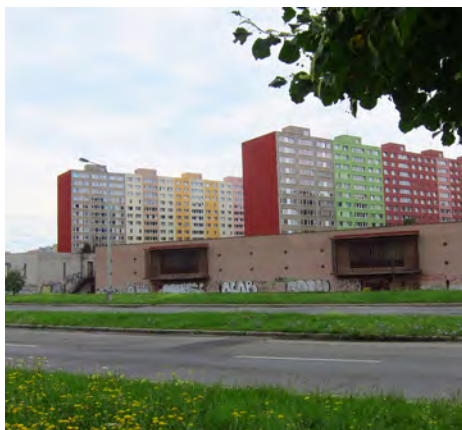

*Jižní Město I
(1973 - 83)*

*Barrandov
(1981 - 86)*

V průběhu času, se na základě reálných podmínek a dobových okolností i vnějších myšlenkových impulsů měnil přístup jak ke koncepci struktury sídlišť samotné, tak k pojednání veřejných prostranství.

Současný obraz pražských sídlišť

b. 10 aspektů veřejného prostoru sídlišť

aneb principy celostního přístupu

Zásadním obecným nedostatkem sídlišť je především sektorový přístup k plánování, který, jak bylo žádoucí, oddělil všechny aspekty návrhu od sebe a řešil je partikulárně. Výsledkem tak není integrovaný celek s charakteristickým obrazem, ale konglomerát nezbytných provozních infrastruktur: k bytovým jednotkám musel být zajištěn přístup, příjezd, musely být napojeny na síť technické infrastruktury a musela být doplněna vybavenost služeb a obchodů v docházkové vzdálenosti. Atypičnost urbanistických celků sídlišť vedla k atypickým řešením zajištění jejich provozuschopnosti. Obětí těchto problematických okolností byla zpravidla veřejná prostranství, mnohdy značně podhodnocena. Byl-li vypracován plán údržby zeleně, nedocházelo k jeho odpovídajícímu naplňování (Specifika modernistických sídlišť v územním plánování, FA ČVUT). Zároveň nebylo nikdy jednoznačně řečeno, k čemu (všemu) má takto velkorysé množství veřejných prostranství okolo bytových domů sloužit.

Současným úkolem je analyzovat možnosti rozvoje prostředí sídlišť v kontextu potřeb místních obyvatel a nastínění základní vize jeho budoucího obrazu. V první řadě je nutné všechny atypické urbanistické struktury efektivně zapojit do kontinua městského prostředí, které zajistí odpovídající podmínky pro všechny druhy pohybu. Zároveň je však potřeba, aby sídliště měla vlastní charakter a svou identitu, ne aby pouze naplňovala technické a další provozně nezbytné požadavky. Proto je třeba nahlížet budoucnost sídlišť vícero úhly pohledů.

V dílčích technických úhlech pohledu lze požadovat efektivnější plnění základních požadavků (dopravní návaznost, napojení na síť TI, sociální vybavenost, ale i dalších služeb přispívajících k celkové kvalitě prostředí). V komplexních úhlech pohledu je pak nutné řešit širší souvislosti a současné potřeby a nároky na kvalitní život. Cílem je zajištění takových podmínek, které učiní ze sídlišť plnohodnotnou alternativu života v tradičním blokovém nebo zahradním městě.

Jednotlivé aspekty je nutné navzájem konfrontovat a uvažovat vždy v kontextu výsledné (cílové) podoby a fungování celku. Vracíme se tak i přes zachování určitých principů, se kterými sídliště vznikla, zpátky k celostnímu uvažování nad správou a tvorbou města.

Jak už bylo řečeno, každé sídliště je jiné a vyžaduje individuální přístup, proto také neexistuje žádný univerzální recept, který by nabídl obecně platné, jednoznačné řešení. Přesto lze vysledovat řadu společných charakteristických znaků, které sídliště odlišují od zbytku města.

Z této skutečnosti vychází tento výběr specifických témat, která je vhodné zohledňovat, zabýváme-li se rozvojem jakéhokoli sídliště, hledáme-li způsob, jak zlepšit kvalitu sídlištního prostředí. Citlivé zkoumání jednotlivých témat v kontextu konkrétního sídliště by mělo pomoci k rozpoznání jak jeho slabin, tak současně potenciálů rozvoje.

Deset aspektů pro sídliště tak lze chápat i jako jednotlivé vrstvy, které se podílejí na kvalitě a charakteru prostředí sídliště.

Jakkoliv mohou následující tvrzení působit banálně, je potřeba je vyslovit vzhledem k tomu, že sídliště fungují, a lze je velmi dobře popsat a pochopit z technokratického hlediska. Z hlediska (současných) požadavků na kvalitu městského života však fungují hůře a rozumět tomu, proč to tak je, může být klíčem k řešení konkrétních problémů.

Aspekty jsou seřazeny od utilitárních systémových (funkčních) složek, ze kterých je prostředí sídlišť vyskládáno, po komplexní - současné úhly pohledu, které zohledňují současné požadavky na kvalitu obytného prostředí

1. Bydlení

Bytová jednotka byla v prostředí funkčně segregovaného města hlavním a jediným důvodem výstavby sídlišť. Ostatní vybavení vznikalo k tomu, aby bytové jednotky obsloužilo. Důraz na bytovou jednotku se projevil ve velmi výrazném zvýšení standardu bydlení. Byla zohledňována hygienická kritéria, byty byly větší, světlejší a lépe uspořádány. Bytové jednotky jsou zpravidla prvkem stability sídliště.

Potřeba obyvatelnosti se dnes však rozšiřuje za hranice bytů, do veřejného prostoru. Jeho obytnost je v případě sídlišť často ztížena nečitelností a špatnou orientací a v některých případech i omezenou sociální kontrolou venkovního prostředí.

Zvláště od 80-tých let se v rámci postmoderních trendů projevovала snaha o zlidštění obytných celků; pro výstavbu začaly být používány barevné panely nebo např. symboly označující jednotlivé obytné okrsy. Trend, který pokračuje dodnes v podstatě spočívá ve snaze o doplnění detailu - lidského měřítka, v jehož tvorbě obecně modernistická sídliště selhávala z důvodu zprůmyslnění výstavby a typizace jednotlivých prvků i celých obytných soustav. Tento trend je však zapotřebí přenést z fasád obytných objektů více do veřejného prostoru.

Je nutné se zamyslet nad současným životním stylem a především zodpovědět otázku, jak chceme bydlet a co potřebujeme (Lucie Zadražilová, Když se utopie stane skutečností). Život v panelácích směřuje spíše k bezdětným a starším obyvatelům (LUX, 2011) zrovna tak se dá ale předpokládat, že zelené plochy v okolí sídlišť i uvnitř nich a bezpečné prostředí pro dětské hry brzy přilákají větší množství rodin s dětmi než je tomu dnes (ZADRAŽILOVÁ, 2013). Íde tedy až na výjimky o obytné struktury s velkým potenciálem do budoucna. Navíc bydlení v panelových domech lze z ekologického hlediska vnímat jako jedno z nejšetrnějších (ZADRAŽILOVÁ, 2013).

Témata k diskuzi:

- *Vývoj sociální struktury, varovné trendy v sociální a demografické výměně*
- *Jaké jsou nástroje zlepšení vztahu obyvatel k nejbližšímu okolí svých obydlí?*
- *Možnosti využití parteru obytných objektů*
- *Chybějící škála měřítek na sídlišti (dům, blok, lokalita, čtvrť)*
- *Zajištění sociální kontroly a většího pocitu bezpečí na veřejných prostranstvích (monofunkčních) sídlištích*
- *Privatizace bytového fondu, která probíhá od devadesátých let*

Součástí revitalizace obytných objektů by mělo být dosažení detailu také ve veřejném prostoru. Nová vrstva nutně nemusí popírat tu původní
Märkisches Viertel, Berlin

Prioritizace výstavby bytů v důsledku bytové krize, nedostatek financí a deficit v celkové koordinaci v rozsáhlém území vedly k pozdržení realizace veřejných prostranství
zdroj: záběr z filmu *Panelstory aneb Jak se rodí sídliště*, V. Chytilová, 1979
Jižní město I

2. Dopravní infrastruktura

Dopravní vrstva sídliště byla chápána a utvářena jako samostatný funkční systém, jehož jedinou úlohou bylo pouze obsloužit sídliště a dopravně jej napojit na město. Komunikace netvoří ulice, ale větší či menší změť zpevněných ploch, které vytvářejí obtížně využitelné a udržitelné „zbytkové“ plochy a nereflují logiku pěšího pohybu. Absence jednoznačného a kontinuálního vymezení ulic v řadě případů znemožňuje vymezení uličních čar a koncentrací funkcí, které plní veřejná prostranství v tradičním městě. V případě nadřazených komunikací, které procházejí rozvolněnou vysokou zástavbou navíc vzniká problém se šířením nadměrného hluku. Jeho eliminace má dnes podobu nákladných a výrazných vizuálních i prostorových bariér, jejichž instalace je legitimizována zákonem o veřejném zdraví.

Velmi častým problémem je organizace parkování. Nedostatek parkování mnohdy nesouvisí pouze s reálným poddimenzováním kapacit, ale s (neexistující) parkovací politikou města (neexistence P+R apod.). Neřízeným doplňováním - „ověšování“ komunikací dalšími parkovacími místy jsou odkrajovány a dále fragmentovány plochy trávníků, které posléze ztrácejí jakýkoliv smysl.

Revize stávajících tras a komplexní přístup k organizaci ploch může zajistit dostatečné množství parkovacích ploch využitím zbytkových ploch, může zvýšit propustnost sídliště, zlepšit orientaci na sídlišti pomocí logických pěších vazeb a celkově uspořádat prostor pro další účely. Pěší a bezmotorové trasy by měly být komfortní a bezbariérové, měly by dotvářet prostranství sídliště, dát mu řád a přispět tak k čitelnosti prostředí, kterou absencí blokové struktury sídliště zpravidla postrádá. Frekventované komunikace procházející obytným prostředím je nutné koncepčně revidovat, vytvořit z nich urbanistickými nástroji městské třídy nebo jejich (dopravní) význam eliminovat a zklidnit je.

Parkoviště mohou být prvkem, který v konečném důsledku zlepšuje celkový obraz sídliště. S použitím propustných povrchů a s vysazením stromů mezi parkovacími místy je mimo jiné možné zlepšovat klimatické podmínky a podíl zeleně v tomto druhu zástavby.

Témata k diskusi:

- *Proveditelnost výraznějších úprav komunikační sítě, změna stávajících tras, v kontextu vedení sítě T.I. a celkové stability uspořádání, ekonomický efekt takové optimalizace*
- *Regulativy městské typologie na sídlišti: Uliční prostranství, uliční čára, profily komunikací, uspořádání infrastruktury, stromořadí atp.*
- *Frekventované nadřazené komunikace procházející obytným prostředím sídliště, problémy s řešením protihlukové ochrany.*
- *Začleňování parkovacích ploch do obytného prostředí sídliště*
- *Orientace panelových domů, oboustrannost objektů, kde platí vchod z ulice a kde z parku?*

Je třeba hledat způsoby, jak parkovací plochy vhodně začlenit do prostředí sídliště tak, aby vyhovovaly i z hlediska kvality veřejného prostoru (pěší propustnost, ekologická stabilita, obytnost apod.)

Märkisches Viertel, Berlin

Neefektivní nebo naddimenzovaná dopravní infrastruktura se může v budoucnu stát např. i novým biotopem

La Courrouze, Rennes

3. Technická infrastruktura

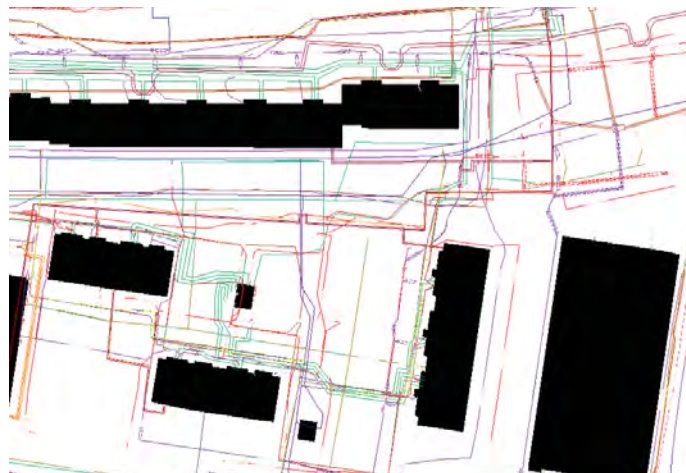
Technická infrastruktura (jakožto nositel komfortu bydlení - teplo, světlo atd.) je sice na první pohled neviditelným, ale určujícím faktorem uspořádání veřejných prostranství. Rozmístění sítí pod povrchem často podléhalo ekonomicky úspornému, tj. nejkratšímu vedení, proto sítě často nekopírují nadzemní dopravní infrastrukturu, ale protínají volné (zelené) plochy, a jsou tak v konfliktu s nadzemními úpravami i možnostmi využití těchto ploch. Majetkoprávní vztahy navíc mnohdy znemožňují nové sítě racionálně uspořádat. To je hlavní rozdíl oproti tradičnímu městu, kde je jasný požadavek a snaha, aby vše vedlo souběžně s dopravní infrastrukturou v rámci uličního profilu.

Obnova technické infrastruktury, rekonstrukce dožilých sítí může být příležitostí pro revitalizační zásahy „na povrchu“. Dílčí rekonstrukce stávajících sítí a stavba nových by se měla řídit komplexní prostorovou koncepcí. Sítě by měly být umísťovány do sdružených profilů nebo alespoň do koridorů stanovených v příslušné koncepci. Postupné alokování všech sítí technické infrastruktury do (nových) sdružených profilů je nezbytným krokem ke zvýšení potenciálu a celkové kvality veřejných prostranství na sídlištích.

Velmi výrazným projevem zejména nadřazených energetických koridorů a jejich ochranných pásem jsou často až 100m široké nezastavěné pásy, které plánovači podobně jako podmáčená území v okolí potoků a okolí tras metra často využili pro rekreační zázemí sídlišť, centrální parky atp. V mnoha případech tento potenciál nebyl dořečen, a tím vznikly spíše bariéry rozdělující a fragmentující obytný celek. Příležitostí je rovněž začlenit tyto koridory do sítě celoměstské „zelené infrastruktury“ a tím zapojit sídliště do hodnotné sítě bezmotorových rekreačních ale i dopravních tras, spojit je s krajinou nebo využít zelených ploch pro ekosystémové služby¹.

Témata k diskusi:

- Využitelnost a transformační potenciál ochranných pásem zejména nadřazených energetických sítí
- Využitelnost a začlenění dožilých sítí a dožilých povrchových znaků a zařízení (výměníků, kotelen apod.)
- Tabulka plánovaných oprav: PVS, příležitost ke koordinaci a sdružení dílčích zásahů do veřejných prostranství
- Koncepce umístění technické infrastruktury - svazky sdružené profily technické infrastruktury

Pod povrchem je mnohdy chaotická změť sítí, která nereflektuje uspořádání veřejného prostranství na povrchu a omezuje tak možnosti jeho fyzických úprav, včetně výsadby stromů apod.

Ochranná pásma nadřazených energetických sítí vytváří ve struktuře města koridory nezastavitelných ploch. Představují určitou příležitost dostatečně je využít i z hlediska kvality prostředí jako součást systému veřejných prostranství, zelené infrastruktury

¹ Ekosystémové služby jsou pojem nového oboru ekonomie přírody. Vyjadřují přínos ekosystémů pro kvalitu života. Dělí se na služby zásobovací (pitná voda, potrava, dřevo apod.), regulační (regulace záplav, podnebí apod.), kulturní (vzdělávací, rekreační, estetické) a podpůrné (oběh živin, tvorba půdy apod.).

4. Zelená infrastruktura

Sídlště byla vytvářena na základě modernistické vize o bydlení v zeleni, v parku. Rozsáhlé plochy jsou však náročné na údržbu. Výsadbový plán, který byl zpravidla součástí projektové dokumentace sídlště, býval z důvodu nízké priority investic do veřejných prostranství realizován pouze z části a velmi málo prostředků bylo také věnováno následné údržbě, např. plánovanému prořezávání hustě vysázených porostů.

Dnes je za kvalitu obecně považována samotná existence nějaké zeleně. Nekvalitní řešení výsadby porostů a zejména nedostatek adekvátní péče však zapříčiňuje jejich velmi nízkou skutečnou hodnotu. To má vliv na využitelnost zeleně i na celkovou zanedbanost prostředí sídlště. Přesto lze na pražských sídlštích nalézt i velmi hodnotnou vegetaci, kterou stojí za to rozvíjet a pečovat o ni.

Zeleň na sídlšti může plnit ekosystémové služby - vtáhnout krajinu do obytného prostředí. Vegetační úpravy se mohou stát do určité míry urbanistickým nástrojem, který determinuje prostor těch míst na sídlšti, která postrádají čitelnost a uchopitelnost (tuto roli zeleň v řadě případech již plnila/plní), zároveň umožnit organizovat prostor z hlediska jeho využití a být nástrojem ekonomie území.

Témata k diskusi:

- Otázka velkého množství zeleně ve vztahu k její kvalitě, potřebné péči a její udržitelnosti
- Problémy současné správy z hlediska péče o veřejná prostranství sídlšť, pasporty, smlouvy o údržbě, správci
- Potenciální význam zeleně v souvislosti s dnešními trendy, např. plnění ekosystémových služeb
- Význam zeleně jako nositele charakteru sídlště – lokality, klidného prostředí pro život
- Význam vegetačních prvků jako možných urbanistických – prostorotvorných nástrojů – aleje, remízky, ekotony, clustery - vyjádření prostoru
- Potenciál zelených ploch jako platformy pro aktivity, život sídlště
- Zeleň jako nástroj ekonomie území – poměr a uspořádání ploch intenzivně udržovaných a ploch extenzivních
- Svěření péče o zeleň lokálním komunitám a obyvatelům

Zajištění adekvátní péče zejména o zelené plochy je základním předpokladem pro obytnost veřejných prostranství sídlště
Vaulx-en-Velin, Lyon

Svěření péče o veřejná prostranství a vegetační prvky komunitám nebo obyvatelům
Hammarby Sjöstadt, Stockholm

5. Sociální infrastruktura (vybavenost)

Tzv. občanská vybavenost měla zajistit základní servis a vyžití obyvatel. Byla navrhována a realizována na základě úvahy o tzv. typovém člověku – jednotce, od které se odvozoval počet, typ a docházková vzdálenost jednotlivých zařízení. Přestože je poptávka po službách v urbanistických celcích sídlišť čítajících desítky tisíc obyvatel markantní, původní vybavenostní centra rychle morálně i fyzicky zestárla. Kromě toho, že se obyvatelé díky dobrému dopravnímu napojení orientují z hlediska zajištění služeb na centrum a širší centrum města, s nástupem 21. století začala konkurovat také nedaleká nová čistá obchodní centra, která jsou příjemná jak pro zákazníky, tak pro obchodníky. Vedle obecného problému, že obchodní centra účinně vysávají z veřejného prostoru život, se sídliště potýkají také s tím, že díky absenci vize a snad i srozumitelného urbanistického jazyka není zřejmé a jednoznačné jak a k čemu sídliště využívat, jaký druh vybavenosti zde má být, k čemu všemu mají rozlehlé plochy sídlišť sloužit. Proto je důležité ve věcech správy a rozvoje sídliště vnímat hlasy jeho obyvatel a nebránit různorodým aktivitám a různorodým krátkodobým formám využití veřejného prostoru. Veřejný prostor může být laboratoří aktivit a potřeb obyvatel sídliště. Při absenci přístupu / paradigmatu je důležité dojít ke společné dohodě nad formou a využitím veřejných prostranství.

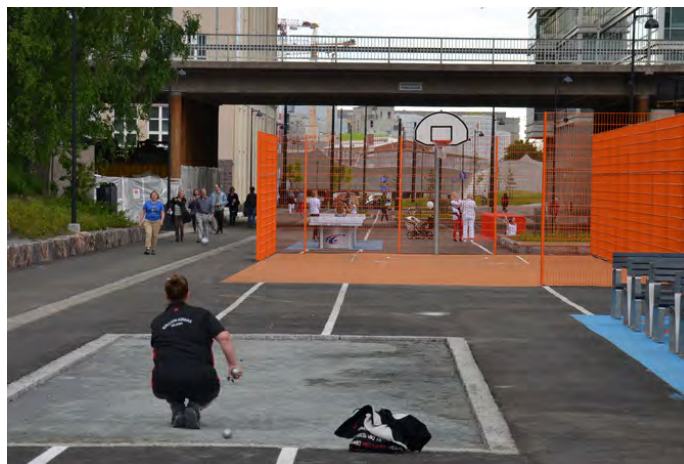
Aktivity a podněty obyvatel mohou být klíčem ke změně vnímání a v důsledku toho k fyzické proměně prostředí. Proto je potřeba ze strany města podporovat smysluplné spontánní aktivity „zdola“ a kulturní iniciativy, komunikovat s místními a zapojovat je do tvorby prostředí (vztah k místu, kde žijí; pocit sounáležitosti jako záruka toho, že jej budou užívat a pečovat o něj).

Témata k diskuzi:

- Formy a způsoby zajištění plnohodnotné vybavenosti
- Adaptace a znovuvyužití areálů původních vybavenostních center, jeslí a školek
- Potenciál flexibility a variability volného prostoru sídliště
- Demografická výměna specifická pro sídliště - vliv na rozvoj
- Způsoby, formy procesu zapojování obyvatel do tvorby prostředí
- Způsoby, formy procesu dočasného využití veřejných prostranství, spolupráce s neziskovým sektorem
- Parter na sídlišti a jeho alternativní formy; kultura stánků a kiosků

Volnočasové centrum Plechárna vzniklé regenerací bývalé kotelny na okraji sídliště.
Zdroj: archiv Plechárny
Černý most, Praha

Veřejná prostranství sídlišť nabídnou dostatek prostoru pro alternativní aktivity. Mohou být laboratoří veřejného prostoru
Baana, Helsinky

6. Majetkoprávní vztahy a správa

U sídlišť, která vznikla v pozdějším období na zelených loukách, kde doposud nebyla rozvržená urbanistická síť – zejména nová „města“, docházelo při nerespektování původních historických stop v rámci znárodněných pozemků k výrazným změnám v parcelaci. V rámci restitucí však došlo k prolnutí původní a modernistické parcelace. Některé pozemky tak ze zákona připadly soukromým osobám, některé byly dále nekoncepčně rozprodávány. Výsledkem je fragmentovaná majetkoprávní struktura a často nelogická parcelace přetínající objekty i komunikace. Fragmentace parcel je umocněna komplikovaností jejich správy. Pozemky byly a jsou svěřovány do správy městské části pouze v rámci dílčích akcí nebo jinak zcela nekoncepčně. Zvláště u nových sídlišť a v případě „chudších“ městských částí zůstává většina parcel ve správě magistrátu (zpravidla TSK). Magistrát zpravidla může svěřit majetek do správy městské části. Problém však spočívá v tom, že tyto městské části nebudou mít dostatek prostředků na to, aby svěřený majetek odpovídajícím způsobem spravovaly.

Správa ploch by však měla být v konečném důsledku co nejbližší obyvatelům a uživatelům sídliště. Pozemky, které jsou ve správě magistrátu, nelze pružně a odpovídajícím způsobem využívat ani udržovat jak městskou částí, tak magistrátem, který nemůže mít dostatečnou znalost území a lokálních záležitostí. Užitečným nástrojem může být také delegování správy některých ploch na lokální komunity nebo aktivní obyvatele. Klíčová je však v tomto iniciace zdola, aktivní skupina uživatelů a konkrétní forma využití, která vede k dostatečné motivaci k odpovídající péči o svěřený majetek.

Témata k diskusi:

- Analýza a Koncepce správy a údržby
- Transformace majetkoprávní struktury - legislativní úpravy (možnosti kompenzací, směny pozemků apod.)
- Potřeba specifické správy na nižší, lokální úrovni - radní pro sídliště, komise pro sídliště), oddělení pro revitalizaci, správce- údržbář, zahradník s lokální znalostí, komunikační mediátor, konzultant
- Spolupráce s neziskovým sektorem, komunitní monitoring, komunitní koordinace
- Možnosti a úskalí delegování správy ploch na další subjekty, strategie majetkoprávní politiky (formy pronájmů apod.)
- Bilance údržby - potřebná vs. reálná péče o plochy veřejných prostranství
- *Význam individuální strategie/koncepce pro sídliště*

Fragmentovaná majetkoprávní a správní struktura a správa
Jižní město I

Delegování správy části ploch na obyvatele sídliště
Vaulx-en-velin, Francie

7. Vztah sídliště a města/krajiny

Sídliště je typem zástavby i charakterem prostředí někde mezi „městem a krajinou“. Jednotlivé celky se liší základním přístupem k tomu, co má výsledná struktura představovat. Má-li být tradičním městem, modernistickým či postmoderním městem nebo obytnou čtvrtí v krajinném prostředí.

Mnohá sídliště bývají špatně urbanisticky navázána na okolní město, což je důsledkem popírání původních urbanistických vazeb a vytváření nových nadřazených dopravních a technických systémů. Sídliště by mělo být s okolním městem z hlediska veřejných prostranství, zejména pěších vazeb, dobře a plynule provázáno, což je nezbytným předpokladem začlenění do urbanistické struktury.

Většina pražských sídlišť byla umístěna poblíž významných krajinných území, přičemž v původních vizích se často počítalo s rekreačním využitím krajinného zázemí. Realitou je však zpravidla minimální prostupnost rozhraní sídliště, nekultivované řešení přístupu do krajiny a nakonec i neodpovídající a nedostatečné zázemí v sousedící krajině. Je tedy zapotřebí, jsou-li k tomu vhodné podmínky, vnímat sousední krajinu jako součást obytného prostředí sídliště, rozvíjet vztah a provázanost sídliště a krajiny a vytvářet smysluplné rozhraní sídliště a krajiny. Zajímavým fenoménem, který může efektně provázat sídliště a okolní krajinu jsou „přírodní“ klíny a koridory procházející sídlištěm, které vznikly na půdorysu ochranných pásem nadřazených energetických vedení nebo v podmínkách podmačeného nezastavitelného území. Okolní krajina nemusí být pouze rekreačním zázemím. Kontakt s městem a poptávkou v řádech desítek tisíc obyvatel sídlišť může být dobrým předpokladem pro lokální (drobné) zemědělství a zapojení obyvatel do aktivit ve veřejném prostoru.

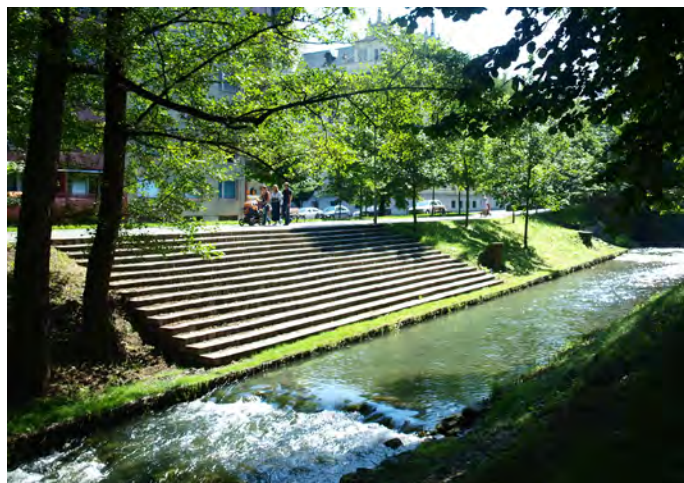
Je třeba individuálně posoudit, v čem tkví potenciály a příležitosti rozvoje konkrétního sídliště a podle toho volit nástroje buď urbanistické (tradiční) nebo krajinářské, přičemž zpravidla se bude jednat o určitou míru kombinace obou přístupů.

Témata k diskuzi:

- Koncentrace investic do městských prostorů na sídlištích (okolí stanic metra, vybavenostní centra, městské třídy)
- Posílení vztahu sousední krajiny a sídliště
- Potenciál rozvoje fenoménu rozhraní sídliště a krajiny
- Možnosti aktivace okolní krajiny, zapojení sídlišť do systému zelené infrastruktury
- Možnosti využití ploch na sídlištích a v jeho okolí pro *zemědělství*

Promenáda městského charakteru na stanici metra Hůrka nabízí tradiční veřejné prostranství uvnitř blokové struktury a městskou vybavenost v parteru
Nové Butovice

Součástí sídliště a jeho okolí často bývá velmi hodnotná krajina
Litomyšl

8. Vztah sídliště a centra města

Pražská sídliště vždy byla, jsou a budou mj. posuzována ve vztahu k centru Prahy jako ke klíčovému vztahnému bodu. Od počátku měl vztah s centrem význam při realizaci sídliště, kdy se zohledňovaly ekonomické faktory (napojení dopravní a technické infrastruktury). Řada pražských sídlišť v porovnání se zahraničními příklady vyniká dobrou dostupností centra (vzdáleností, návazností na metro). V některých případech je sídliště viditelné z centrálních částí města a obráceně.

Dostupnost centra je klíčový faktor právě kvůli závislosti monofunkční obytné zástavby na centrální části města, se kterou je možné nadále počítat (ZADRAŽILOVÁ, 2013).

Ve veřejném prostoru si všímáme objektů a infrastruktury přesahujících lokální význam, které ukotvují pozici sídliště, ať už fyzicky nebo mentálně, ve struktuře města a napomáhají vnitřní i vnější orientaci. Celoměstská vybavenost a rekreační cíle (např. hodnotná krajina) mohou být nástrojem zlepšování vnější image sídlišť, neboť mohou vytvářet atraktivní cíle i pro „neobyvatele“ sídlišť.

Témata k diskuzi:

- Možnosti zlepšení dostupnosti centra i z hlediska bezmotorového pohybu
- Význam kulturních a krajinných fenoménů v prostředí sídliště jako potenciálních atraktorů pro „přespolní“
- Kultivace specifických uzlových bodů - prostranství při vstupech do metra apod. („brány“ do sídliště)

Tubus metra nad povrchem parku vytváří nejen fyzickou, ale i určitou mentální vazbu na centrum města

zdroj: <http://www.mistopisy.cz>
Jihozápadní město

Obchodní ulice na sídlišti směřuje k dominantě v centru města
sídlíště Pankrác II (Jiří Lasovský)

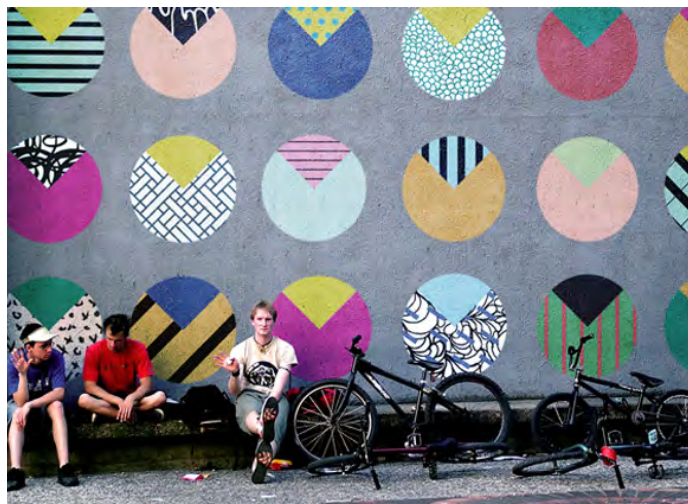
9. Paměť

Paměť místa tvoří jak to, co tu bylo už před vznikem sídliště, tak i to, co vzniklo během doby existence sídliště (ať už se jedná o fyzické jevy, detaily nebo jen vzpomínky a zážitky lidí). Sídlíště jsou často plná specifických detailů, které upomínají na dobu a okolnosti vzniku sídliště a v některých případech patří mezi pozoruhodná a hodnotná technická nebo umělecká díla.

Dnes jsme mnohdy svědky masivního popírání sídlištních znaků, zejména v kontextu humanizačních trendů 90. let a jejich nejvýraznějšímu projevu „pojednání“ fasád. Ve stejném duchu se však nesou i současné formy revitalizace veřejných prostranství. Pravdivost a autenticita původního řešení je překrývána novou soudobou vrstvou, která je však kvalitativně mnohdy na nižší úrovni.

Paměť místa by měla být zahrnuta do úvah nad dalším rozvojem sídliště. Může být vodítkem, jak posilovat specifickou charakter, a tím i vytvářet podmínky pro ztotožnění obyvatel s místem svého bydliště.

Stávající hodnoty je třeba respektovat a rozvíjet, jak ve formě fyzických projevů, tak ve zvyšování povědomí o místě. Při výraznějších úpravách veřejných prostranství, mohou být využity i patrné historické stopy - původní trasy, usedlosti atp.

Grafika a aktivity spojené s 50ti-letým výročím sídliště Märkisches Viertel
Märkisches Viertel, Berlin (www.mein-maerkisches-viertel.de)

Témata k diskuzi:

- Formy a způsoby doplnění/obnovení potřebného měřítka detailu
- Příklady původních řešení jako zdroje inspirace pro revitalizaci sídlišť (např. Chodov – symboly na vstupech, detail veřejných prostranství, kolonády, Barrandov – typologie města náměstí, ulice, plůtky předzahrádky, Nové Butovice – školky, Ďáblice – pieta, Malešice, Černý most – meeting pointy, hřiště apod.)
- Informovanost, zvyšování podvědomí o „příběhu“ sídliště, zvýšení zájmu o sídliště, zapojení obyvatel do tvorby prostředí
- Destigmatizace sídlišť

Detail sídliště v podobě identifikačních označení obytných objektů
zdroj: Šjů, Wikimedia Commons
sídlíště Chodov, Jižní Město II

10. Obraz (image) sídliště

Každé sídliště má předpoklady vytvářet vlastní nezměnitelný obraz. Hlavním cílem je uchovat nebo obnovit a rozvíjet původní pravdivost jednotlivých sídlišť, navýšit jejich čitelnost a obohacovat je nadále pouze o kvalitní nové vrstvy. Vyzdvihnout jejich individuální kvality mimo jiné i proto, že rozmanitost urbanistických struktur vytváří také rozmanitou nabídku forem bydlení a způsobů života.

Regenerace panelových domů dodnes nepodléhá koncepcím, které by se zabývaly estetickým vztahem sousedících objektů nebo dokonce vztahem zástavby a okolních veřejných prostranství. Přitom za účelem celkového zkvalitnění prostředí sídliště je zcela nezbytné komplexně řešit vše, co jeho výsledný obraz vytváří.

Obraz sídliště je celkový vjem z dané lokality. Jeho součástí jsou kromě vzhledu a architektonické kvality samotných objektů zástavby právě převládající plochy veřejného prostoru. Zástavba prochází v posledních letech intenzivní revitalizací. Představa sídliště jako dokonalého prostředí pro život, které postupně vytěsnil tradiční způsoby bydlení, byla utopií. Nová vize sídliště však může rehabilitovat přínosy modernistického urbanismu a přitom zohlednit současné požadavky na kvalitu života. Každé sídliště přitom může mít svou vizi odlišnou.

Každý výraznější záměr na sídlišti by měl vést ke vzniku strategie pro celé sídliště nebo pro jeho ucelenou část.

Témata k diskusi:

- Význam individuální strategie a koncepce pro sídliště
proces před vznikem strategie pro sídliště
- Místo vzniku a způsob vzniku strategií pro jednotlivá sídliště
- Pravidla pro tvorbu strategií a koncepcí
- Grantové programy pro tvorbu strategií a koncepcí

Site specific instalace využívá charakteristický prvek veřejného prostoru sídliště - klepadlo na koberce. Slova „DOMA“ a „KHERE“ (rómsky doma). Dušan Záhorský, „Home“ (2012)
Zdroj: <http://www.dusanzahoransky.com/bielanoc.htm>
Košice

Kniha, která vypráví příběh sídliště, se může významně spolupodílet na mediálním i společenském obrazu konkrétní lokality i sídliště jako takových.
Sídliště Solidarita, Barbora Špičáková (2015)

- ANTHROPICTURES. *Komunitní rozvoj lokalit Prahy 14*. 1. monitorovací zpráva týmu komunitních koordinátorů, Praha, 2013
- AUGUR Consulting s.r.o. *Dlouhodobý výzkum brněnských sídlišť. Závěrečná zpráva*. Brno, 2011
- AULICKÁ, Zdeňka a kol. *Regenerace pražských panelových sídlišť*. ÚRM, 2001
- ČAPKA, Bohuslav. *Rozvoj pražských center*. Architektura ČSR XXIX, 1970
- GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Brno: Partnerství, 2012. ISBN 978-80-260-2080-6
- HEJL, Martin a kol. *2x100 mil. m2*. Praha: KOLMO.eu, 2014
- HEXNER, Michal. *Cenné a pozoruhodné urbanistické soubory z hlediska urbanistického vývoje, založení, architektury a kompozice*. ÚRM Praha, 2009
- HOLUBEC, Miroslav, JÍROVEC, Milan a SEDLÁK, Matyáš. *Specifika modernistických sídlišť v územním plánování*. FA ČVUT Praha, 2014
- HORKÝ, Ivan. *Tvorba obytného prostředí*. Praha: SNTL, 1984. ISBN 04-715-84
- HRUŠKA, Emanuel. *Příroda a osídlení*. Praha, 1945
- HRUŠKA, Emanuel. *Urbanistická forma, osídlení a plán*. Praha, 1947
- IPR/SDM/KVP. *Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy*. IPR Praha, 2014
- IPR/SDM/KVP. *Návrh strategie rozvoje veřejných prostranství hlavního města Prahy*. Praha, 2014
- KOHOUT Michal, TITTL Filip. *Morfologie a adaptabilita Pražských sídlišť*, FA ČVUT Praha, 2013
- LENDER-ZIKMUND, Ladislav. *Experimentální sídliště Inalidovna*. Praha, 2014
- LUX, Martin a SUNEKA, Petr. *Participace nájemníků a sociální aspekty regenerace panelových sídlišť jako jedna z podmínek udržitelného rozvoje*. Urbanismus a územní rozvoj, 2004
- MAIER, Karel. *Sídliště: problém a multikriteriální analýza jako součást přípravy k jeho řešení*. Sociologický časopis, 2003
- MIKSÁNKOVÁ, Alexandra. *Výstavba Prahy 1945 - 1980*. Pražská informační služba, 1980
- MUSIL, Jiří a kol. *Lidé a sídliště*. Praha: Svoboda, 1985
- NĚMEC, Michal. *Analýza Stavů Oprav A Rekonstrukcí bytových domů alokovaných ve velkých sídlištních Celcích Hl. M. Prahy*. IPR Praha, 2011
- NĚMEC, Michal. *Analýza vývoje sociální struktury velkých pražských sídlišť mezi lety 2001 a 2011*. IPR Praha, 2015
- OBERSTEIN, Ivo. *Urbanistická kompozice Jihozápadního města v Praze*. ČVUT, 1980
- POSOVÁ, Darina. *Změny v prostorovém rozmístění trvalého bydlení a obyvatelstva v Praze: období socialistického a postsocialistického města*. Ostrava - konference, 2004
- ROWLANDS Rob, Sako MUSTERD a Ronald VAN KEMPEN. *Mass Housing in Europe. Multiple Faces of Development, Change and Response*. Palgrave Macmillan, 2009
- ŘÍHA, Cyril. *Le Corbusierovo skryté dědictví*. In Myslet město. STEJSKALOVÁ, Lucie. 1.vydání. Praha: VŠUP, 2014. s.247-263.
- SÝKORA, Luděk ed. *Rezidenční segregace*. UK Praha, Přírodovědecká fakulta, 2010
- ŠPAČEK Ondřej. *Česká panelová sídliště: faktory stability a budoucího vývoje*. FSV UK Praha, 2012
- TEMELOVÁ, Jana, NOVÁK, Jakub, OUŘEDNÍČEK, Martin a PULDOVÁ Petra. *Housing Estates in the Czech Republic after Socialism: Various Trajectories and Inner Differentiation*. 2011
- ÚRM. *Analýza regenerace pražských panelových sídlišť*. 2001
- ÚRM. *Celoměstská koncepce regenerace pražských panelových sídlišť*. 2002
- VIGANÓ, Paola. *Evolving narratives*. TOPOS, 2014
- ZADRAŽILOVÁ, Lucie. *Když se utopie stane skutečností*. Praha: UPM, 2013
- Zdroje fotografií: archiv IPR, není-li uvedeno jinak.

